

Ката Шкарић Јовановић¹

Утицај примене методе удела на перформансе инвеститора

The effect of using the equity method on the performance of the investor

Резиме

Постоји оштри сагласности да је повећање инвестиција у реални сектор једна од кључних претпоставки за опоравак привреда земаља обухваћених кризом. У земљама које уз то нису довеле до краја процес транзиције, та погрешка се представља још снажније. Инвеститори могу улазити у оснивање нових друштва, доквалификацију postoјећих и оснивање друштва која ће бити под заједничком управом. Финансијско извештавање о улагањима се разликује у зависности од висине учешћа у капиталу друштва. Значајан утицај инвеститору омогућава учешће у капиталу које је више од 20 и мање од 50% капитала и учешће у заједничком подухвату које му обезбеђује да буде страна у заједничкој управи. За утврђивање вредности оваквих учешћа примењује се метода удела. Она се битно разликује од консолидације која се користи за учешћа која су основа контроле по томе како се одређује вредности учешћа и по висини и времену признавања прихода од учешћа. Методе удела, чија примена је обавезна, ружају инвеститорима две важне информације: колики је износ нето имовине придруженој друштву или заједничкој подухвата који се односи на учешће и колико износи учешће инвеститора у добитку. Због тога што се пошто никад цео износ добитка не додељује власницима, већ један део добити остаје задржан. приходи од

¹ Економски факултет Универзитета у Београду, kata_skaric@yahoo.com

учешћа код ове методе још ово редовно виши од прилива још овине по основу примљених дивиденди, примена методе удела може нејовољно утицајати на ликвидност друштва инвеститора.

Кључне ријечи: придружено друштво, заједнички подухвал, значајан утицај, заједничка управа, метода удела.

Summary

There is a general agreement that the increase in investment in the real sector is one of the key prerequisites for economic recovery of countries affected by the crisis. In countries which have finished the transition process, this need arises even more strongly. Investors can invest in the establishment of new companies, the recapitalization of existing ones and establishment of companies that will be under the joint management. Financial reporting on investments varies depending on the amount of equity investments in companies. Significant impact for investors provides the share in the capital of more than 20 % and less than 50 % and equity participation in the joint venture provides a participation in the joint management. To determine the value of such share, the equity method is applied. It is very different from the consolidation that is used for the share which is the basis of control in how to determine the value of the share and the amount and timing of recognition of share revenue. The equity method, whose application is mandatory offers investors two important information: what is the amount of net assets of the associate or joint venture relating to share and how high is the share of investors in profit. The entire amount of earnings is almost never allocated to owners, part of the earnings is retained. Income from the participation in this method is almost always higher than the inflow of cash in dividends received, using the equity method may adversely affect the liquidity of the company investors.

Key words: associate, joint venture, significant influence, joint management, equity method.

Увод

Улагања у инструменте капитала је све присутније како у привредним друштвима, тако и у финансијским институцијама. Извештајном третману ових улагања је посвећена значајна пажња у стручној и научној јавности. Правила за њихово вредновање су у последњој деценији била предмет темељног преиспитивања, чији резултат је увођење, поред историјског трошка, фер вредности и успостављање чврсте везе између циља који ме-

менаџмент жели остварити њиховим стицањем и држањем и правила за вредновање. Наведене измене су имале превасходно циљ за инвеститоре: подизање релевантности информација о улагањима у инструменте капитала других емитената.

Стицањем инструмената капитала менаџмент може да реализује различите циљеве, као што су продаја у кратком року ради зараде на разлици у курсу, држање ради остварења приноса у виду раста њихове тржишне вредности, или пак стварање основе за утицај на пословање друштва које их је емитовало. Различитост циљева које менаџмент жели да реализује стицањем и поседовањем инструмената капитала не може да се не одрази на њихову класификацију и правила за њихово вредновање.

Стицање инструмената капитала других емитената које је намењено стварању основе за утицај на њихове релевантне активности јесте уобичајена пракса како у тржишно развијеним земљама, тако и у земљама чије привреде карактерише недовољна развијеност и са њом повезан сталан недостатак средстава. Ове карактеристике имају готово све земље из нашег окружења. За њих су од изузетног значаја улагања било домаћих или страних инвеститора у нова или у постојећа привредна друштва, као и оснивање привредних друштава која ће бити под заједничком управом.

У зависности од висине улагања у капитал других привредних друштава, утицај који се остварује на њихово пословање је различитог интензитета и простире се од контроле, преко заједничке управе, до значајног утицаја. Због различите чврстине веза које се овим учешћима стварају између друштва које улаже – инвеститора и друштва у које је улагање извршено, нужно је било извршити њихову класификацију и сходно карактеристикама учешћа, дефинисати примерена правила вредновања.

Након измена које су извршене доношењем и ступањем на снагу МСФИ 11 - Заједнички аранжмани, у рачуноводственој и извештајној пракси се за вредновање учешћа примењују две, по својој намени и суштини, врло различите методе. То су метода консолидације која се користи за извештавање у консолидованим финансијским извештајима о улагањима која инвеститору омогућавају контролу над друштвом у које је улагање извршено и метода удела, или equity method, за учешћа која су основа значајног утицаја или вршења заједничке управе. Метода удела се примењује за вредновање учешћа у заједничким подухватима због тога што се сматра да је утицај који обезбеђује учешће у заједничкој управи такође значајан.

Од 2013. године, број привредних друштава која користе методу удела је нагло повећан не само због раста броја друштава над којима се врши значајан утицај, већ и због тога што је ова метода, када је реч о вредновању учешћа у заједничким подухватима, заменила методу пропорционалне консо-

лидације. Заменом МРС 31 - Улагање у заједничке подухвате са МРСФИ 11 - Заједнички аранжмани, престала је дугогодишња примена пропорционалне консолидације од стране пословних ентитета који обавезно, или на добровољној основи примењују МРС/МСФИ као основу извештавања за укључење заједничких предузећа у консолидоване финансијске извештаје.²

Ако се овоме дода да је на самом крају прошле године Међународни одбор за рачуноводствене стандарде објавио Предлог амандмана на МРС 27 - Сепаратни финансијски извештаји, којим се предлаже да се у сепаратним финансијским извештајима матичних друштава ова метода користи за накнадно вредновање учешћа која се односе не само на придружена и заједничка већ и на зависна друштва, онда је јасно да метода удела добија на значају. Разумевање суштине ове методе је стога важно не само за састављаче финансијских извештаја, већ и за њихове кориснике.

Примена методе удела је повезана са низом питања на која се до одговора може доћи просуђивањем конкретних околности. Од тачности одговора пак зависи поузданост исказаног финансијског положаја и резултата. У овом напису након нужног разматрања основних карактеристика методе удела, биће речи о њеним ограничењима. Предмет разматрања ће, такође, бити и утицај који метода удела има на мерила перформанси друштава која је примењују.

1. Кључне карактеристике методе удела

Учешћа у придруженим друштвима и учешћа у заједничким подухватима по основу којих инвеститор учествује у заједничкој управи се према МРС 28 – Учешћа у придруженим предузећима и заједничким подухватима³ обавезно вреднују применом методе удела.

Будући да је услов за примену ове методе постојање значајног утицаја, односно учешће у заједничкој управи заједничког подухвата, разјашњење ових појмова је претпоставка разумевања методе удела. Сматра се да инвеститор врши значајан утицај на друштво у које је инвестирао ако непосредно или посредно поседује више од 20, а мање од 50% гласачких права. Ова претпоставка је оспорива. Наиме, и поред поседовања значајног учешћа, може изостати значајан утицај инвеститора у процесу доношења пословних одлука. И обрнуто, са поседовањем броја гласова који је мањи, инве-

² Директива ЕУ од јуна 2013. године у чл. 26 и даље предвиђа примену пропорционалне консолидације при укључењу у консолидоване финансијске извештаје ентитета који се налазе под заједничком управом.

³ МРС 28 - Учешћа у придруженим ентитетима и заједничким подухватима је заменио МРС 28- Учешћа у придруженим ентитетима који је донет 2003. године. Примена овог стандарда је почела 1. јануара 2013. године.

ститор може вршити значајан утицај. Само поседовање основе за вршење значајног утицаја није довољно, потребно је да се та могућност користи.⁴ Другим речима: поседовање права гласа чија је висина између 20 и 50% од укупног броја гласова које носе акције или удели који се налазе код тзв. спољних власника, не може се сматрати довољном основном за извођење закључка о постојању значајног утицаја. Тај утицај треба да буде демонстриран. У сваком конкретном случају, морају бити пружени докази да се врши значајан утицај. Листа доказа чије постојање може упућивати на закључак да постоји значајан утицај, а која је наведена у МРС 28, обухвата:⁵

- а) учешће у управи или управи еквивалентом телу друштва на које се учешће односи,
- б) учествовање у процесима дефинисања политика и одлука које се односе на висину дивиденди, или друге дистрибуције власницима,
- в) постојање значајних трансакција између инвеститора и друштва на које се учешће односи, или
- г) постојање праксе размене руководећег особља и
- д) пружање суштинских техничких информација.⁶

Ниједан од наведених доказа не треба посматрати изоловано од других и користити га као основа за извођење закључка о постојању значајног утицаја. Напротив, све наведене доказе треба посматрати заједно да би се донео закључак о томе да ли инвеститор има способност да врши значајан утицај на друштво на које се учешће односи или не.

Будући да друштво – инвеститор врши значајан утицај на придружено друштво, односно заједнички подухват, оно сноси и одговорност за висину њиховог резултата: било да је реч о добитку или губитку.

Ништа мање напора није потребно да би се утврдило да ли инвеститор врши значајан утицај на ентитет који је заједнички подухват. Према МСФИ 11 - Заједнички аранжмани, заједничким подухватом се сматра заједнички аранжман чији учесници имају право на његову нето имовину. (МСФИ 11 – Заједнички аранжмани, 2011)

⁴ Исто тако је могуће да инвеститори који и поседују већинско учешће не могу вршити контролу над друштвом јер на пример, мањински акционари поседују право вета којима се ограничава моћ већинских власника или пак већински власник прихвати да подели управљање се другим инвеститором. У таквим случајевима је и поред већинског учешћа у капиталу примерено применити методу удела.

⁵ Видети: параграф 6 МРС- 28 Учешћа у придруженим ентитетима и заједничким подухватима.

⁶ Наведеним доказима се у FASB ASC Topic 323 придружује још један -висина власништва инвеститора у односу на висину власништва и концентрацију других инвеститора у друштву на које се учешће односи видети: The Equity Method of Accounting for Investments, highereducation.mcgraw-hill.com/sites/fl/free.007813636/820465_sample-Chapter.pdf доступно: 12. 01. 2014. године

Утврђивање остваривања значајног утицаја на ентитет који је заједнички подухват, претпоставља да се најпре утврди да ли сви или група инвеститора имају контролу над заједничким подухватом. За утврђивање контроле над заједничким подухватом користе се исти они критеријуми који се примењују при утврђивању постојања контроле над појединачним друштвом.⁷ То значи да учесници у заједничком подухвату по основу својих улагања, морају имати моћ да усмеравају релевантне активности заједничког подухвата, принос који остварују по основу улагања мора бити варијабилан и морају имати способност да моћ над заједничким подухватом користе тако да утичу на висину остварених приноса. Испуњеност сваког од наведених услова у многим случајевима претпоставља пажљиво просуђивање (*Шкарић Јовановић*, К. 2013.).

Након што се утврди постојање заједничке контроле над заједничким подухватом, потребно је да инвеститор утврди да ли он учествује у вршењу заједничке контроле. Како заједничка контрола постоји само када се одлуке о релевантним активностима заједничког подухвата доносе једногласно и како се у уговорном аранжману дефинише минималан број гласова потребан за доношење одлука, могуће је релативно лако одредити да ли је конкретни инвеститор учесник у заједничкој управи. Понекад се тај захтев о једногласном доношењу одлука у уговорном аранжману не наводи експлиците, али се из уговорног аранжмана може недвосмислено докучити. Ако, на пример, два инвеститора оснивају заједнички подухват са једнаким учешћем у капиталу, а одлуке којима се усмеравају релевантне активности аранжмана ће бити донете само ако постоји 51% сагласност, јасно је да су оба инвеститора учесници у заједничкој контроли. Уколико, међутим, у заједничком подухвату учествује више инвеститора са различитом висином учешћа и стога различитим правом гласа, тада у уговорном аранжману мора бити јасно наведено који су то инвеститори без чије сагласности одлуке о управљању релевантним активностима не могу бити донете. Претпоставимо да у заједничком подухвату учествују три инвеститора од којих инвеститор А има 50% гласова, а инвеститори Б и В имају по 25% гласова. Уколико је за доношење одлуке потребна сагласност инвеститора који имају 75% гласова онда у овом случају потребан број гласова може бити добијен сагласношћу А и Б или А и В. У таквим околностима уговором мора бити јасно одређено да ли заједничку управу врше А и Б или А и В. Није у складу са појмом заједничке управе да се одлуке могу доносити сагласношћу А и Б

⁷ Према МСФИ 10 – Консолидовани финансијски извештаји контрола постоји када је инвеститор по основу улагања изложен варијабилном приносу од свог учешћа у аранжману и има способност да утиче на висину тих приноса кроз моћ коју поседује над друштвом у које је улагање извршено.

или А и В. Очигледно је да постојање значајног утицаја на заједнички подухват, које подразумева учешће у заједничкој управи, као и у случају придружених ентитета захтева пажљиво просуђивање, у овом случају и испуњености услова о постојању контроле, а потом и суштине уговорног аранжмана.

Заједничко учешћима у придруженим ентитетима и учешћима у заједничким подухватима јесте да основу за значајан утицај чини поседовање гласачких права, која не омогућавају контролу, али омогућавају значајан утицај у процесу пословног одлучивања. Треба имати у виду да код утврђивања броја гласачких права и у једном и другом случају, поред директно или индиректно поседованог броја гласа у тренутку извештавања, при утврђивању расположивих гласачких права треба узети у обзир и потенцијална гласачка права која су садржана у опцијама, варантима, конвертибилним власничким или кредитним хартијама од вредности.⁸

Карактеристике које методу удела чине различитом од методе консолидације се тичу:

- иницијално утврђивања вредности учешћа,
- времена признавања прихода од учешћа и њихове висине и
- накнадног вредновања учешћа

Иницијално улагање у придружене ентитете и заједничке подухвате се сагласно методи удела утврђује у висини улагања, односно набавне вредности која, за разлику од набавне вредности која се утврђује код методе консолидације, укључује поред куповне вредности и трансакционе трошкове. Под трансакционим трошковима се подразумевају трошкови који су директно повезани са стицањем учешћа као што су, на пример, накнаде за рачуноводствене и правне услуге.

Када је реч о признавању прихода од учешћа, метода удела их признаје на акруалној основи. То значи да се приход/расход од учешћа у придруженом друштву или заједничком подухвату у финансијским извештајима инвеститора исказује у оном обрачунском периоду у којем је остварен добитак, односно губитак чији део представља тај приход, односно расход.

⁸ У МРС 28 Учешћа у придружене ентитете и заједничке подухвате у параграфу 7 се наводи: Ентитет може да поседује варанте, опције куповине акција, дужничке или инструменте капитала који се могу конвертовати у обичне акције, или друге сличне инструменте који имају потенцијал, ако се искористе или конвертују, да ентитету обезбеде додатну гласачку моћ или да смање гласачку моћ друге стране над финансијским или пословним политикама другог ентитета (на пример, потенцијална гласачка права). Постојање и ефекат потенцијалних гласачких права која се могу одмах искористити или конвертовати, укључујући и потенцијална гласачка права која су у поседу других ентитета, разматрају се када се процењује да ли неки ентитет има значајан утицај. Потенцијална гласачка права не могу се одмах искористити или конвертовати када их је, на пример, немогуће искористити или конвертовати до будућег датума или до настанка неког будућег догађаја.

Ово омогућава да се у Извештају о резултату инвеститора искаже не само резултат који је испословао управљајући друштвом над којим има контролу, већ да се искажу и резултати који су последица његовог значајног утицаја на придружена друштва и на заједничке подухвате.

Овим се избегава ситуација која постоји при примени методе консолидације, у којој матично друштво приходе од учешћа у својим финансијским извештајима исказује у финансијским извештајима наредне године у односу на годину у којој је остварена добит из које потичу ти приходи. Услед тога се у финансијским извештајима матичног друштва се исказује добит коју је матично друштво остварило у датом обрачунском периоду и део добити зависних друштава која је остварена у претходном периоду а која је кроз дивиденде матичном друштву пренета у текућем периоду.

Висина признатог прихода/расхода од учешћа се утврђује применом стопе учешћа на остварени добитак, односно на губитак, након опорезивања. Ово је, такође, значајна разлика у односу на методу консолидације код које, да подсетимо, приход од учешћа представља износ примљене дивиденде, која је по правилу само део оствареног добитка. Код методе консолидације се дакле, када је реч о приходима од учешћа, користи готовинска основа.

Очигледно је да се тренутак признавања прихода од учешћа и његова висина при примени методе удела битно разликује у односу на признавање и висину прихода од учешћа који се утврђују при примени методе консолидације.

Примена методе удела почиње одмах након стицања учешћа за које је утврђено да представља основу значајног утицаја. Набавна вредност учешћа се упоређује са припадајућим делом фер вредности нето имовине друштва на које се учешће односи. Овде је важно уочити да се упоређење врши са фер вредношћу нето имовине која је разлика између фер вредности имовине и фер вредности обавеза. Процена вредности имовине и обавеза придруженог друштва или заједничког подухвата може открити постојање латентних резерви.⁹ Откривене латентне резерве треба да буду приписане имовинским предметима и обавезама у којима су садржане. Као латентна резерва се може јавити и нематеријална имовина, на пример трговачка марка, која будући да је интерно генерисана, пре продаје није могла бити исказана у финансијским извештајима друштва на које се учешће односи. Како се при примени методе удела, за разлику од методе консолидације, имовина и обавезе придруженог друштва, односно заједничког подухвата не преузимају у консолидоване финансијске извештаје, висина откривених латентних резерви се само евидентира у белешкама инвеститора.

⁹ Полази се од претпоставке да су поштована правила вредновања те да поновна процена имовине на дан стицања значајног учешћа неће довести до откривања скривених губитака.

Чињеница да су откривене латентне резерве не значи да ће постојати једнакост између набавне вредности учешћа и њему припадајућег дела нето имовине друштва на које се учешће односи. Инвеститор може за стицање учешћа платити више, јер очекује изнад просечан принос, или пак може, ако се стекну за њега погодне околности, учешће стећи за износ који је нижи од фер вредности припадајуће нето имовине.

Разлика која се јави између више набавне вредности учешћа и ниже фер вредности припадајућег дела нето имовине представља гудвил. При примени методе удела, плаћени гудвил се за разлику од методе консолидације не исказује одвојено. Он представља саставни део набавне вредности учешћа. Услед тога изостаје тестирање гудвила на обезвређење, што је обавезно при примени методе консолидације. Обезвређење се утврђује на учешће као цјелину.

Напротив, уколико је набавна вредност учешћа нижа од фер вредности нето имовине која се на дато учешће односи, разлика представља добитак. Овај добитак ће бити исказан у Извештају о укупном резултату, приликом одређивања удела ентитета у добитку или губитку придруженог друштва или заједничког подухвата за период у којем је учешће стечено.

Накнадно вредновање учешћа која су основа значајног утицаја и признавање прихода од учешћа треба да одражава висок степен повезаности између инвеститора и друштава на која се врши значајан утицај. Накнадно вредновање ових учешћа треба, другим речима, да омогући да вредност учешћа у Извештају о финансијском положају инвеститора одржава њему припадајући део нето имовине придруженог друштва, односно заједничког подухвата на које се то учешће односи.

Разматрање накнадног вредновања ових учешћа је у суштини разматрање рачуноводствених процедура чије спровођење је у функцији овако дефинисаног циља методе удела.

Да би се овај циљ методе удела испунио, иницијална - набавна вредност учешћа се коригује тако да одражава промене у висини нето имовине друштва на које се врши значајан утицај, односно заједничког подухвата. Промене висине нето имовине могу настати по два основа – накнадним улагањима власника и оствареним резултатом. Накнадна улагања власника у друштво на које се врши значајан утицај или заједнички подухват утичу на вредност учешћа, али могу утицати и на релативно учешће инвеститора у капиталу. Треба истаћи да повећање основног капитала придруженог друштва или заједничког подухвата по основу издавања гратис акција или дивидендних акција не би утицало на промену висине учешћа, јер ове трансакције немају за последицу промену висине сопственог капитала, већ само промену његове структуре.

Промене висине нето имовине придруженог друштва, односно заједничког подухвата, које су последица њиховог редовног пословања, настају по основу оствареног резултата и његове расподеле, ако је реч о добитку. Будући да се по основу насталог добитка њихова нето имовина повећава, а по основу оствареног губитка смањује, корекције висине учешћа ће бити вршене у истом смеру – вредност учешћа ће бити повећана за припадајући део добити и смањена за припадајући део губитка.

Када је реч о добити, тада треба напоменути да ће у највећем броју случајева основа за утврђивање припадајућег дела добити бити добит након опорезивања. Само када придружено друштво или заједнички подухват имају емитоване преференцијалне кумулативне акције које су класификоване као капитал и које се не налазе у власништву инвеститора већ других страна, добит након опорезивања треба умањити за дивиденде на ове акције, независно од тога да ли су објављене или не.¹⁰ Друштво инвеститор висину припадајуће добити утврђује применом стопе учешћа у капиталу на добит пре опорезивања (Eliot, B.& Eliot, J. (2002), или/и након умањења за дивиденде на преференцијалне кумулативне акције. При утврђивању стопе учешћа у капиталу се, да подсетимо, могу узети у обзир само постојећа, а не и потенцијална власничка права. За утврђени део добитка који припада друштву инвеститору се повећава вредност учешћа у Извештају о финансијском положају и исказују приходи од значајних учешћа у Извештају о резултату. Супротно би се поступило у случају да су придружено друштво или заједнички подухват остварили губитак.

Висина добити која припада друштву инвеститору може бити умањена, а припадајући губитак повећан за износ отписа при стицању учешћа утврђених латентних резерви. Како је већ напоменуто, ове латентне резерве могу бити садржане у различитим облицима имовине и обавеза друштва на које се врши значајан утицај. При накнадним вредновањима учешћа, оне морају бити отписане.¹¹ Латентне резерве садржане у залихама и потраживања се отписују одједном, док се латентне резерве садржане у сталној имовини отписују у оквиру преосталог века трајања. На пример, ако су при стицању 40% учешћа у придруженом друштву откривене латентне резерве које износе у залихама робе 1000, у потраживањима од 500, а у опреми од 2000 и под претпоставком да је преостали процењени век трајања опреме 5 година, износ латентних резерви које треба отписати ће бити обрачунат на следећи начин:

¹⁰ Видети параграф 37 МРС 28 Учешћа у придруженим ентитетима и заједничким подухватима

¹¹ Латентне резерве садржане у сталној имовини која се не отписује, као што су на пример земљишта су трајне јер се земљиште не отписује.

1. Латентне резерве које су садржане у залихама робе и потраживањима биће у целини објективирани у датом обрачунском периоду. Друштво инвеститор учествује у њиховој висини са 40%, тако да је припадајући износ латентних резерви 600.
2. При обрачуну дела латентних резерви садржаних у опреми, треба узети у обзир чињеницу да се оне објективирају у периоду од 5 година. Годишњи износ објективираних латентних резерви је 400, од тога на друштво инвеститора се односи износ од 160.

Уколико је у текућем обрачунском периоду придружено друштво остварило добит од 10.000, тада припадајући део добитка друштва инвеститора износи 4000. Да није било латентних резерви, то значи да су књиговодствена и фер вредности имовине и обавеза биле једнаке, друштво би признало приход у тој висини. Постојање латентних резерви указује на чињеницу да су при обрачуну добити код придруженог друштва расходи утврђени у висини књиговодствене вредности која је нижа од фер вредности. Да би се добио добитак који показује вишак прихода изнад расхода обрачунатих по фер вредности, обрачунати добитак се мора умањити за објективирани латентне резерве у датом обрачунском периоду. Друштво инвеститор ће у складу са наведеним у датом обрачунском периоду признати добит у висини од 3240. За исти износ ће бити повећана вредност учешћа у придруженом друштву.

Висина нето имовине друштва на која се врши значајан утицај, може бити промењена и под утицајем примене фер вредности при процењивању имовине и обавеза. Вредновање материјалних и нематеријалних улагања поступком ревалоризације или вредновање финансијских средстава расположивих за продају на пример, доводе до признавања нереализованих добитака и губитака који се у складу са меродавним стандардима признају преко Осталог укупног резултата, који је компонента сопственог капитала. Реализација циља методе удела претпоставља да друштво инвеститор као што партиципира у добитку, партиципира и у Осталом укупном резултату. Ако, на пример, заједнички подухват примењује поступак ревалоризације сталне имовине и у датом обрачунском периоду због раста фер вредности ове имовине у односу на књиговодствену вредност ревалоризационе резерве буду повећане за 12000, друштво инвеститор које учествује у заједничкој управи и чије учешће у капиталу заједничког подухвата износи 33,33%, треба да призна повећање вредности свог учешћа за 4000. За разлику од учешћа у добитку, ово повећање неће бити третирано као приход од учешћа, већ као повећање одговарајуће позиције Осталог укупног резултата, у овом примеру ревалоризационих резерви. Уколико би се догодило да се због пада фер вредности финансијских средстава која су расположива за

продају у Извештају о резултату у оквиру Осталог укупног резултата заједничког подухвата исказе нереализовани губитак, друштво инвеститор би смањило висину учешћа за износ губитка сразмеран висини учешћа, а губитак исказао у Осталом укупном резултату.

Осим по основу губитака, смањење вредности учешћа при примени методе удела настаје и по основу: примљених дивиденди и искључивања нереализованих добитака који су последица испорука између друштва инвеститора и придруженог друштва, односно заједничког подухвата.

Познато је да исплата дивиденди, или учешћа у добитку смањује висину нето имовине. Отуда дивиденде које исплаћује друштво на које се врши значајан утицај код друштва инвеститора, сагласно циљу методе удела, треба третирали као смањење вредности учешћа, а не као што је то у другим случајевима, као приход.¹² (Duckman, D. D. (2001). Њихово третирање као прихода би довело до двоструког рачунања прихода, јер је друштво инвеститор, да подсетимо, исказало приход у висини припадајуће добити, чији део су наплаћене дивиденде.

Резултати који настају кроз испоруке између друштва инвеститора и друштава на које врши значајан утицај уколико нису потврђени кроз трансакције са трећим лицима, сматрају се нереализованим.¹³ (Duckman, D. D., 2001). Њихово признавање у финансијским извештајима друштва инвеститора мора бити одложено до коначне реализације, јер се према методи удела друштво инвеститор и друштво на које се врши значајан утицај третирају као један ентитет. Друштво инвеститор не признаје нереализовани добитак сразмерно висини учешћа у капиталу. Испоручи ли, на пример, придружено друштво друштву инвеститору које поседује 30% учешће у капиталу робу у чијој је продајној вредности садржан добитак од 2000, а роба се на дан извештавања још увек налази на залихама друштва инвеститора, тада друштво инвеститор 30% добити, дакле 600, мора сматрати нереализованом и за тај износ треба смањити приходе од учешћа. (Scherrer, G. 1994)¹⁴. Треба приметити да се последице испорука у којима учествују друштво инвеститор и придружена друштва и заједнички подухвати у финансијским

¹² Дивиденде нису приход оне су пре конверзија дела учешћа у готовину.

¹³ Детаљније о нереализованим добицима из испорука између друштава инвеститора и придружених друштава и заједничких подухвата видети: *The Equity Method of Accounting for Investments*, higherred.mcgraw/hill.com/sites/fl/free.007813636/820465_sample-Chapter.pdf, доступно: 12. 01. 2014. године.

¹⁴ У МРС- 28 Учешћа у придруженим ентитетима и заједничким подухватима, параграф 28, истиче се захтев за елиминисањем резултата који настају у трансакцијама између друштва инвеститора и придруженог друштва или заједничког подухвата, није међутим наведено да ли се за износ, нереализоване добити коригује вредност залиха које потичу из ових испорука или се смањује висина прихода од учешћа. У литератури се налази на оба приступа.

извештајима обе стране признају, једино се део добити који из њих резултира, а који је са становишта ових друштава нереализован, искључује, боље рећи одлаже, тако што се умањује приход од учешћа. Последица искључења ове – нереализоване добити биће смањење вредности учешћа. Дакле, не смањује се као код методе консолидације вредност залиха у чијој вредности је добит садржана, већ вредност учешћа.

Претходна иако начелна разматрања поступака који се примењују у реализацији циљева методе удела су недвосмислено показала да они обезбеђују да друштво инвеститор преузме одговорност за последице значајног утицаја који врши на придружено друштво или на заједнички подухват. То преузимање одговорности се испољава кроз прихватање промене висине учешћа у складу са променама висине нето имовине друштва и припадајућег дела добити као прихода у периоду у коме је остварен.

2. Утицај методе удела на висину основних показатеља перформанси

Пословне одлуке о улагањима су двојако повезане са перформансама друштва. При доношењу пословних одлука се полази од постојећи перформанси друштва, али је, исто тако, при доношењу одлука неопходно размотрити последице које ће конкретна одлука о улагањима имати на будуће перформансе друштва. Перформансе друштва одражавају успех друштва и менаџмента, на њима инвеститори заснивају своја очекивања, повериоци на основу њих оцењују способност друштва да измири обавезе по основу главнице и камата, репутација менаџмента и висина његових компензација су, такође, под утицајем перформанси.

Одлуке о улагањима у капитал других друштава захтевају посебна разматрања и процене како због тога што су уложени износи високи, тако и због често дугорочног утицаја који дато улагање има на вредност имовине, висину оствареног резултата и висину нето готовине. Када је реч о улагањима у придружена друштва и заједничке подухвате у земљама у којима се финансијско извештавање заснива на МСФИ, менаџмент нема право избора - мора користити методу удела. Због тога је важно да сагледа на који ће начин примена ове методе утицати у финансијским извештајима исказан финансијски и приноси положај и да ли ће и на који начин утицати на висину нето готовине.

При примени методе удела вредност учешћа протоком времена расте, ако је менаџмент одабрао добро друштво у које ће уложити капитал и уколико, користећи значајан утицај, доприноси његовој успешности. Ово повећање вредности учешћа ће повољно утицати на финансијски положај

друштва – инвеститора, јер је повећање вредности учешћа праћено повећањем нето имовине. Услед тога рацио задужености ће се смањивати, а раст дугорочних извора ће повољно утицати на висину нето обртног фонда, односно на однос обртне имовине и дугорочних извора, што ће повољно утицати на ликвидност друштва.

Признавање прихода од учешћа у висини припадајућег дела добити придруженог друштва или заједничког подухвата ће довести до исказивања више добити у односу на методе код којих се приход од учешћа признаје у висини примљених дивиденди. Виша добит ће утицати на исказивање више зараде по акцији. Да ли и у којој мери ће повећана добити утицати на висину стопе приноса на сопствени и укупан капитал, зависи од висине нереализованих добитака или губитака који се исказују преко осталог укупног резултата који настају код друштва на које се врши значајан утицај. Преузимање припадајућег дела ових добитака и губитака утиче на висину сопственог и укупног капитала, и преко ње на висину одговарајуће стопе приноса.

Исказивање више добити које настаје услед примене методе удела, неће, како је уобичајено, довести до повећања нето готовине. Приходи од учешћа, да посетимо, једнаки су висини учешћу припадајућем делу добитка друштва на која се врши значајан утицај. Ако би одлука тих друштва била да се цео добитак исплати као дивиденда, тада би прилив готовине био једнак исказаном приходу од учешћа. Код друштва која послују на принципу континуитета, међутим, расподела добити претпоставља да се власницима исплаћује само део добитка, а понекад та исплата потпуно изостаје и целокупна добит се задржава. Приливи готовине по основу прихода од учешћа у таквим околностима су мањи од висине прихода. Ако, на пример, приход од учешћа у придруженом друштву износи 1500, а наплаћене дивиденде од друштва 500, онда део прихода од 1000 неће бити покривен готовином све до уновчења учешћа. Будући да приходи од учешћа у придруженим друштвима и заједничким подухватима подижу висину добитка који је предмет опорезивања и расподеле, одливи ликвидних средстава који настају по основу вишег пореза на добит и могуће исплате виших дивиденди акционарима неповољно утичу на ликвидност друштва инвеститора. Примљене дивиденде од придружених друштва и заједничких подухвата се могу исказивати или као приливи готовине из пословне активности, или као приливи готовине из активности инвестирања. (МРС - 7 Извештај о токовима готовине, 2010). Дакле, у зависности од тога коју од понуђених могућности одабере менаџмент, односно састављач Извештаја о токовима готовине, метода удела ће утицати на висину нето готовине из пословне активности или нето готовине из активности инвестирања.

Мања покривеност прихода приливима и повећани одливи готовине имају за последицу исказивање нижег износа нето готовине и услед тога је неповољнији однос између нето добитка и нето готовине и зараде по акцији и нето готовине по акцији.

Утицај методе удела на перформансе друштва инвеститора треба да буде предмет разматрања пре доношења одлуке о стицању значајног учешћа с циљем да сагледа начин на који ће не само стицање, већ и држање значајног учешћа утицати на исказани финансијски положај, резултат и нето готовину.

3. Ограничења методе удела

Кључне карактеристике методе удела које је чине примереном за вредновање значајних учешћа, огледају се у томе што она омогућава временско повезивање прихода од учешћа и добитка из кога тај добитак потиче и усклађивање висине учешћа са променама у висини нето имовине придруженог друштва, чиме се онемогућава стварање латентних резерви у његовој вредности. Међутим, као и сваки други поступак, и метода удела има и својих ограничења која је једнако важно размотрити као и предности.

Ограничења која би се могла означити и као слабе стране методе удела се односе на непостојање чврсто дефинисаних критеријума који би упућивали да је примена методе удела за одређена учешћа примерена. Наиме, постојање учешћа у капиталу неког друштва у висини од 20 до 50%, заправо је само претпоставка за постојање значајног утицаја. У сваком конкретном случају треба, како је раније истакнуто, пажљиво размотрити и друге доказе о томе да се на дато друштво врши значајан утицај. Ово је важно и стога што при постојању учешћа у капиталу и праву гласа које је ниже од 50%, није искључена могућност постојања контроле, која претпоставља коришћење методе консолидације и искључује коришћење методе удела.

При примени методе удела у финансијским извештајима друштва инвеститора је исказана само вредност учешћа на коме се заснива значајан утицај и приходи које дато учешће доноси. За разлику од методе консолидација, која се примењује код учешћа која прелазе 50% и која су основа контроле, овде, дакле, нема преузимања имовине, обавеза, капитала, прихода и расхода друштва на које се утицај врши. На вредност учешћа утичу само промене висине нето имовине друштва на које се учешће односи, те је исказана вредност укупне имовине друштва – инвеститора због тога нижа. Питање које би се чини се с правом могло поставити јесте: Да ли се значајан утицај инвеститора простира само на сопствену имовину друштва? Обавезе које има придружено друштво или заједнички подухват нису исказане и

стога се не могу видети из финансијских извештаја друштва инвеститора. (Suning, Z. 2006). Ванбилансно финансирање друштва инвеститора носи са собом ризике, нарочито онда када друштво инвеститор гарантује за обавезе придруженог друштва или заједничког подухвата.

Да би се овај недостатак информација ублажио, у напоменама уз финансијске извештаје за сваки заједнички подухват или придружени ентитет који је материјално значајан треба објавити: краткорочна средства, сталну имовину, краткорочне обавезе, дугорочне обавезе, приходе, добитак или губитак из редовног пословања, добитак или губитак после пореза од обустављеног пословања, укупан остали резултат и укупан резултат. (МСФИ - 2012). Поред тога, корисницима треба омогућити увид у висину готовине и готовинских еквивалената, краткорочних и дугорочних финансијских обавеза, амортизације расхода по основу камата и висину пореских расхода за дати период, као и висину пореза који се односи на остали укупан резултат. Наведене информације се исказују у пуном износу, онако како су презентирани у финансијским извештајима заједничког подухвата, односно придруженог друштва. Наведене информације имају за циљ да корисницима финансијских извештаја омогуће препознавање ризика повезаних са ванбилансним финансирањем и процену висину ризика који су с тим повезани.

Закључак

Улагања у инструменте капитала других емитената представљају раширену праксу привредних друштава Томе је свакако допринео развој финансијских тржишта. Инвеститори у инструменте власничког капитала улажу са различитим циљевима: ради трговања у кратком року, ради улагања чија ће вредност расти и доносити приходе у виду дивиденди, ради значајног утицаја на пословну и финансијску политику одређеног друштва или ради стицања контроле над другим друштвом.

Различити мотиви улагања имају за последицу различит извештајни третман извршених улагања. Метода удела је резервисана за вредновање учешћа која су основа значајног утицаја независно од тога да ли се она налазе у придруженим друштвима или заједничким подухватима.

Примена ове методе захтева не само постојање учешћа у капиталу која је више од 20 а мање од 50%, већ и постојање других доказа да друштво инвеститор користи могућност значајног утицаја на релевантне активности друштва у чијем капиталу учествује, ради утицаја на висину приноса чија је висина промењива.

У финансијским извештајима друштва инвеститора ова улагања су исказана по вредности која одражава његово учешће у нето имовини друштва на које се учешће односи, што је један од циљева методе удела.

Приходи од учешћа се признају на акруалној а не на готовинској основи као што је случај са другим методама. Висина прихода није једнака дивиденди, већ делу добитка придруженог друштва или заједничког подухвата који је сразмеран висини учешћа, што доводи до тога да су приливи готовине по основ прихода од учешћа нижи за износ задржане добити у друштву на које се врши значајан утицај. Поред тога, на тај износ прихода ће такође бити плаћен порез што ће довести до одлива средстава, тако да може негативно утицати на ликвидност друштва инвеститора.

При примени методе удела друштво инвеститор исказује нижи степен задужености, вишу зараду по акцији, али и неповољнији однос између добитка и нето готовине.

Процена о томе како ће намеравано улагање утицати на будуће перформансе друштва, захтева од инвеститора добро познавање суштине методе удела.

Литература

- Dyckman, D. D. (2001). *Intermediate Accounting*. 5. edit. McGraw-Hill
- Eliot, B.& Eliot, J. (2002). *Financial Accounting, Reporting and Analysis*. International Edition. England: Prentice Hall .
- Савез рачуновођа и ревизора Србије. (2010). *МРС 7 Извештај о шоковима појављивине*.
- Scherrer, G. (1994). *Konzernrechnungslegung*. Munchen: Verlag Franz Vahlen, *The Equity Method of Accounting for Investments*. Dostupno 12. 01. 2014. na: highered.mcgraw/hill.com/sites/fl/free.007813636/820465 sample-Chapter.pdf
- Suning, Z. (2006). *Economic Consequences of Off-Balance Sheet Financing: The Case of Equity Method Investments*. www.acctwkshop.cox.smu.edu/acctwkshop/W20052006/z.pdf *Job Market Paper*
- Шкарић Јовановић, К. (2013): *Нови критеријуми за одређивање круга консолидовања у МСФИ 10-консолидовани финансијски извештаји*, Финансинг број: 1, Савез рачуновођа и ревизора Републике Српске

